

Kulturutskottets betänkande

1977/78:5

med anledning av motion om konservatorverksamheten

Motionen

I motionen 1976/77:1126 av Anna Eliasson m. fl. (c), vars behandling på förslag av kulturutskottet i betänkandet 1976/77:45 uppskjutits till riksmötet 1977/78, yrkas att riksdagen hos regeringen begär en kartläggning av konservatorernas arbetsmarknadssituation och förslag till en fast organisatorisk uppbyggnad av den framtida konstvården och konserveringen.

Som motivering för yrkandet tas i motionen upp problem och brister som enligt motionärerna rör konservatorsverksamheten, däribland den höga medelåldern inom yrkeskåren, avsaknaden av grundutbildning i landet och de osäkra arbetsmarknadsutsikterna. Vad gäller utbildningssidan omnämns den försöksverksamhet med samnordisk konservatorsutbildning som bedrivits under åren 1974–1975. Vidare behandlas det utredningsarbete som presenterats i konstnärsutbildningssakkunnigas betänkande (SOU 1976:52) Utbildning för konstvård och konservering vid konsthögskolans institut för materialkunskap. Enligt motionärerna är en uppenbar brist med detta utredningsarbete att det inte lett fram till förslag till förbättringar vad gäller konservatorernas arbetsförhållanden och till hur arbetet med konstvård och konservering skall få en tillfredsställande lösning över hela landet.

Det är enligt motionen angeläget att det nu tas initiativ med sikte på att väsentligt förbättra den situation som konstvården och konserveringsverksamheten befinner sig i. Utbildningsfrågan framhålls som en viktig faktor och en komplettering av konstnärsutbildningssakkunnigas utredningsarbete som nödvändig. Insatser behövs också för att på organisatorisk och annan väg ge konservatorerna tillgång till permanenta arbetstillfällen.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, statens konstmuseer, konsthögskolan samt Nordiska museet. Samtliga remissinstanser anser det angeläget med en kartläggning av det slag som förordas i motionen och vitsordar behovet av en fast organisatorisk uppbyggnad av den framtida konstvården och konserveringen. Nordiska konservatorförbundets svenska sektion, som är av samma uppfattning, har utanför remissplanen inkommit med yttrande över motionen.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer framhåller att konservering och teknisk vård av de objekt som skyddas av gällande kulturmin-

neslagstiftning är ett ansvarsområde där spänningen mellan behov och befintliga resurser ökat märkbart under senare år.

Myndigheten vitsordar i alla delar motionens beskrivning av den aktuella situationen vad gäller konservatorsverksamheten i landet.

Beträffande utbildningen anføres bl. a. att den som önskar utbilda sig till konservator inom t. ex. området konst och konsthantverk nu inte har någon annan möjlighet här till än att arbeta som lärling hos någon redan etablerad konservator eller skaffa sig utbildning utom landet. Endast några få av de befintliga konservatorerna bedriver emellertid en verksamhet av sådan omfattning att de kontinuerligt kan arbeta med mer än någon eller några enstaka medhjälpare. Utbildning utom landet är dyrbar, och dessutom kräver i allmänhet de skolor som ordnar utbildning vissa förkunskaper, vilka redan de kan vara svåra att förvärva i Sverige.

Den utbildning som föreslås av konstnärsutbildningssakkunniga i betänkandet om utbildning i konstvård och konservering som avslämnades 1976 är alltför ensidigt inriktad på konstvård – i huvudsak måleri. Den förutsätter också att praktikplatser för eleverna finns på centralmuseerna i Stockholm, något som tyvärr inte är fallet.

För att den f. n. katastrofala bristen på konservatorer, som kan ansvara för den tekniska vården av vårt kulturarv, skall kunna hävas fordras enligt myndigheten dels att utbildningsfrågan löses, dels att arbetsmöjligheter skapas för de blivande konservatorerna, så att dessa kan skaffa sig den praktiska erfarenhet som är minst lika väsentlig som en teoretisk utbildning.

Hur konservatorsutbildningen skall läggas upp och vilket omfång den skall ges kan, anføres det, knappast avgöras förrän man noggrannare undersökt omfånget av nu och i framtiden aktuella arbetsuppgifter, en undersökning som lämpligen utförs i nära samarbete med de centrala och regionala kulturminnesvårdande myndigheterna.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer finner det synnerligen angeläget att den i motionen föreslagna utredningen kommer till stånd. Enligt myndighetens förmenande bör utredningsuppdraget omfatta samtliga materialkategorier inom kulturminnesvården och konstvården. Följande handlingsprogram förordas:

1. en kartläggning av befintliga resurser inom konserveringsområdet, centralt och regionalt, i avseende på utbildad personal, lokaler, utrustning m. m.;

2. en översiktlig inventering av det aktuella och framtida behovet av sådana resurser;

3. utarbetande av förslag till central och regional organisation av den framtida konserveringsverksamheten och konstvården i landet;

4. utarbetande av förslag till konservatorsutbildning inom samtliga berörda kategorier, vad gäller både grundutbildning och vidareutbildning.

Ett gott utgångsmaterial finns i den utredning som framlades 1964 och som

lades till grund för den då inledda men senare avstannade försöksverksamheten med konservatorsutbildning liksom i konstnärsutbildningssakkunnigas betänkande från 1976, varför förslag till organisation och utbildning bör kunna framställas mot bakgrunden av de data som framkommer vid den översiktliga kartläggningen.

Statens konstmuseer anser att man vid en kartläggning av konservatorernas arbetsmarknad bör försöka fastställa det behov som föreligger inom den offentliga sektorn – inklusive museer – samt en uppskattning av den privata sektorns behov. På grundval härav skulle dimensioneringen av utbildningen diskuteras. För en fast organisatorisk uppbyggnad av den framtida konstvården och konserveringen är enligt myndigheten en god och ändamålsenligt utformad utbildning det första villkoret. Hur denna utbildning i detalj skall se ut, hur den skall vara organiserad och vilka som skall stå som dess huvudmän är väsentliga frågor som bör lösas efter inhämtande av synpunkter från dagens utövande konservatorer av olika inriktning samt från museal expertis.

Konsthögskolans lärarråd meddelar i sitt yttrande att Akademien för de fria konsterna i skrivelse till utbildningsdepartementet den 16 december 1976 i anledning av innehållet i konstnärsutbildningssakkunnigas betänkande "Utbildning för konstvård och konservering vid konsthögskolans institut för materialkunskap" begärt att en ny allsidig utredning om konservatorsutbildning skulle tillsättas.

Lärarrådet tillstyrker det i motionen väckta förslaget under åberopande av dels handlingar i ärendet för den år 1976 gjorda hemställan, dels yttranden som infordrats över motionen.

Nordiska museet framhåller att det inom stora delar av museiväsendet råder en betydande eftersläpning i konserveringsarbetet och att det därför är angeläget att det nu tas initiativ med sikte på att utreda och förbättra denna del av kulturminnesvården.

I sitt tillstyrkande av motionsförslaget betonar museet att kartläggningen av marknadssituationen skall avse alla slag av konservatorer som ingår i Nordiska konservatorförbundets svenska sektion. Dessa verksamhetsområden är måleri, textil, skulptur, möbler, papper, bok och arkiv samt arkeologisk och marinarknologisk konservering.

Museet understryker särskilt betydelsen av att i vården av kulturarvet ha tillgång till konservatorer med kvalificerad utbildning och att vårdarbetet får en fast organisation över hela landet.

Nordiska konservatorförbundet är en intresseförening, som bildades 1950 och numera består av en dansk, en finsk, en norsk, en svensk och en isländsk sektion. I den promemoria den svenska sektionen ingivit som yttrande över motionen lämnas bl. a. uppgifter om den försöksverksamhet med konservatorsutbildning som genomfördes på 1960-talet vid konsthögskolans institut

för materialkunskap och som fr. o. m. undervisningsåret 1969/70 på grund av otillräckliga resurser endast kunnat bedrivas som kursverksamhet och vidareutbildning.

Det framhålls att endast ett fåtal av de ordinarie medlemmarna i den svenska sektionen haft möjlighet att skaffa sig utbildning utomlands. Eftersom konservatorsaspiranter ej har möjlighet att få en grundutbildning i Sverige saknar yrkeskåren också inom vissa fack medlemmar att skicka på vidareutbildningskurser i utlandet.

Beträffande arbetsmarknadssituationen anføres att det råder en förfärande brist på utbildade konservatorer. En svensk grundutbildning inom ett flertal fackområden är enligt promemorian ett oavvisligt krav i ett land som Sverige, som vill framstå som ett kulturland.

Nordiska konservatorförbundets svenska sektion tar upp verksamheten vid de s. k. AMS-centra som sysslar med registrering, dokumentation och föremålsvård. Förbundet menar att denna verksamhet säkert fungerar bra så länge den omfattar registrering och dokumentation men har kritiska synpunkter på uppläggningsen av den utbildning som planeras för AMS-anställda m. fl., i synnerhet beträffande kursmomentet Rengöring och konservering.

Promemorian utmynnar i ett förslag om kartläggning, behovsinventering och utbildning i linje med vad som föreslås i motionen 1976/77:1126.

Konstnärsutbildningssakkunnigas (KUS) förslag

Utredningen har enligt sina direktiv haft att utreda den högre konstnärsutbildningen samt pröva den utbildning av konservatorer som bedrivs vid konsthögskolan. De sakkunnigas förslag rörande konservatorsutbildning har som nämnts lagts fram i betänkandet SOU 1976:52.

Bl. a. med hänsyn till att man funnit utredningsförslaget alltför ensidigt inriktat på konstvård – i huvudsak måleri – har från sakkunniga instansers sida KUS betänkande inte ansetts kunna ligga till grund för utformning av en konservatorsutbildning.

Konsthögskolans lärarråd har på förslag av nämnden för konservatorsutbildning och med stöd av Nordiska konservatorförbundets svenska sektion i november 1976 hemställt hos regeringen att en ny utredning om konservatorsutbildning skall tillsättas.

Samnordisk konservatorsutbildning

Nordiska rådet antog 1971 en rekommendation angående samnordisk utbildning av konservatorer i vilken rådet rekommenderade regeringarna

1. att undersöka förutsättningarna för en gemensam produktion av läromedel för utbildningen av konservatorer,
2. att årligen ställa ett antal stipendier till förfogande för konservators-

elever och yrkesverksamma konservatorer för studievistelse i de nordiska grannländerna samt

3. att framlägga förslag till en permanent samnordisk fortbildning och specialutbildning av konservatorer.

Ledningsgruppen för den försöksverksamhet med samnordisk vidareutbildning av konservatorer som genomfördes under åren 1974–1975 har avlagt en rapport över verksamheten.

I denna rapport framhåller ledningsgruppen att man rönt ett positivt intresse från alla som varit engagerade i verksamheten, både föreläsare och deltagare. De fyra kurser som avhållits har behandlat sådana ämnen där särskilt stora behov för fortbildning ansågs föreligga, och man har eftersträvat en jämn geografisk spridning, samtidigt som man anknutit kursen till en ort som haft särskilda förutsättningar och tillgångar för det speciella ämnesområde som behandlats.

För varje kurs har utarbetats kursmaterial, och i ett av fallen har det kompendium som sammanställdes tryckts i den nordiska utredningsserien och därigenom fått en vidare spridning.

Genom att målgruppen för vidareutbildningsverksamheten är relativt liten anser ledningsgruppen i sina förslag att en mer permanent samnordisk fortbildning bör följa, eftersom underlag och resurser knappt finns för nationella arrangemang.

På förslag av Nordiska rådets kulturutskott har rådet vid sin 25:e session år 1977 beslutat anse rekommendationen som slutbehandlad, då tillfredsställande resultat hade uppnåtts.

Från Nordiska rådets svenska delegations kansli har inhämtats att särskilda medel anslagits i den nordiska kulturbudgeten för 1978 för vidareutbildning av konservatorer.

Utredningsuppdrag till statens kulturråd

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 27 september 1974 bör den i 1974 års kulturproposition behandlade frågan om konserveringsverksamhetens organisation kunna övervägas inom statens kulturråd.

I utredningsarbetet bör samspillet med de regionala museernas konserveringsverksamhet beaktas.

Enligt kulturrådets anslagsframställning för budgetåret 1978/79 kommer statskontoret att ställa en utredare till förfogande för detta utredningsprojekt som startar budgetåret 1977/78 och beräknas avslutas 1978/79.

I samma beslut uttalas att fortsatta överväganden rörande museiväsendets personalutbildningsfrågor bör kunna göras inom statens kulturråd i samråd med utbildningsmyndigheterna.

Utskottet

I motionen 1976/77:1126 framhålls att det behövs en väsentlig förbättring av det läge som den tekniska vården av kulturföremål – konservatorsverksamheten – befinner sig i. De remissyttranden som avgivits över motionen styrker uppfattningen att det finns allvarliga brister på detta område, såväl av arbetsmarknadsmässig art som med avseende på utbildningssituationen. En enhällig remissopinion har också funnit det angeläget att den i motionen föreslagna utredningen kommer till stånd. Allmänt har framhållits att en fast organisatorisk uppbyggnad av den framtida konstvården och konserveringen inte kan åstadkommas utan en lösning av utbildningsfrågan. Detta gäller samtliga materialkategorier inom kulturminnesvården och konstvården.

De aktuella problemen inom konservatorsverksamheten har delvis redan uppmärksamrats, vilket tagit sig uttryck bl. a. i den utredning som konstnärsutbildningssakkunniga utfört. Erinras må också om att kulturrådet enligt beslut av Kungl. Maj:t den 27 september 1974 har att överväga den i kulturpropositionen 1974:28 behandlade frågan om konserveringsverksamhetens organisation. Kulturrådets arbete med denna fråga beräknas bli påbörjat under innevarande och avslutat under nästa budgetår. Det syftar bl. a. till att precisera ansvarsfördelningen mellan de statliga museerna i fråga om konservering av kulturföremål. Även samspelet med de regionala museernas konserveringsverksamhet kommer att beaktas.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer har i sitt remissyttrande skisserat ett handlingsprogram och betonat att redan utfört utredningsarbete erbjuder ett gott utgångsmaterial för fortsatta åtgärder. Enligt handlingsprogrammet bör befintliga resurser på området kartläggas och det framtida resursbehovet inventeras. Förslag bör läggas fram om central och regional organisation av den framtida konserveringsverksamheten och konstvården i landet. Vidare bör förslag till konservatorsutbildning utarbetas.

Utskottet vill understryka vikten av att de i motionen påtalade problemen bringas till en snar lösning. Vad utskottet sålunda med anledning av motionen 1976/77:1126 uttalat bör riksdagen som sin mening ge till känna för regeringen.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:1126 som sin mening ger till känna för regeringen vad utskottet anför om vikten av att de i motionen påtalade problemen bringas till en snar lösning.

Stockholm den 25 oktober 1977

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Olof Sundman (c), Ingemar Leander (s), Olle Eriksson (c), Åke Green (s), Ingegärd Fränkel (fp), Tyra Johansson (s), Karl-Eric Norrby (c), Lars-Ingvar Sörenson (s), Ingrid Diesen (m), Kerstin Göthberg (c), Lennart Bladh (s), Gunnar Richardson (fp), Lars Ahlmark (m) och Lena Öhrsvik (s).

